

Hoe Palmerin Valericke by Varnan brocht in de speloncke, alwaerse den anderen nae veele erbermelijcke beclaginghen ende woorden van gramschap, ten houwelijck namen.

Het .LVIJ. capittel.

Als Palmerin aldus een halve ure gherust hadde, sadt hy met zijne ghevanghene joncvrouwe, die altijs suchte ende kermde, wederom te peerde ende reet met heur niet seer lange oft sy sach van veeren voorby passeeren zijnen grooten vrient, den ridder Hermes, die om hem wederom int hof des conincx van Engelant te brengen so groote neersticheyt dede om hem te soecken, nae dat hy een jonckvrouwe deur beveil des selven [M8ra] conincx heur casteel, 't welck heur by Miser af onthouden ware geweest, wederom overghelevert hadde, ghelijck voorseyt is, tot den welcken Valerike riep: "Och edel ridder, verlost my doch om Godts wil uyte handen van desen [s]chelm!" ¹

"Hoe," riep Hermes tot Palme[r]in, om dat hy hem van verren niet en [k]ende, "wilt ghy de jonckvrouwen for[c]ieren? ² Ic sal u haest leeren hoemen uus [g]elijcken behoort te tracteeren!" ³

't Welck Palmerin hoorende, ende siende dat den [a]nderen aen quam, sloot zijnen helm [e]n[de] sette Valerike vant peert, antwoord[de]: "Wie zijt ghy die my ontnemen wilt, die ick leyden sal daerse behoort? ⁴ [V]olcht uwen wech oft ic sal u thoonen [h]oemen de menschen die u ghelijcken, [n]iet deur de redenen maer met slagen de [d]iscretie int hooft moet planten!" ⁵

"Noch [p]ersisteert ghy," seyde den anderen. ⁶ "Ghy [s]ult sien

1. Si furent long temps en ces termes, *et* iusques à ce qu'un Cheualier passa par deuant eux, auquel V[a]lerique s'escria : Las gentil Cheualier, pour Dieu ayez pitié de moy, *et* me deliurez des mains de [ce] trahistre, qui m'a trompé si fausement, *et* outre mon gré me veult emmener ?

2. Quoy ? dist le Cheua[r]lier, est ce vous qui voulez forcer ceste Damoyselle ?

3. Je vous aprendray tantost, comme les mignons de vostre taille se doiuent traite[r].

4. Palmerin ayant lacé son heaume ainsi qu'il auoit ouy crier la Damoyselle, monta sur son cheual, *et* luy respondit : Qui estes vous, damp Cheualier, qui me voulez oster celle que i'ay conquisse iustement à l'espée ?

5. Suyuez vostre chemin, ou ie vous monstreray comme ie sçay mettre la sagesse en la teste des nyais qui vous ressemblent.

6. Encores persistez-vous en vostre folie, dist l'autre :

watter af commen sal!”¹

Ende om [d]atse den anderen gheensins en conden [k]ennen, soo deur de toesluytinghe der helmen als ooc om dat Palmerin zijn [s]werte harnas in vergulde wapenen [v]erandert hadde, als boven verclaert [i]s, veldense beyde heure lancien ende [li]epen, twee vrienden zijnde, als vyan[d]en opten anderen met sulcken crach[te] dat Hermes dochte duysent voncken uut zijn oogen te springhen ende uyten [sa]del op d'aerde gheheel neder viel ter [pl]aetse, daer hem Palmerin geheel ver[d]uyselt liet leggen ende vervolchde zij[ne] jonckvrouwe, die albereets was [be]staen te vluchten 't beste datse mochte, [m]aer hy dwong den schiltknecht van [H]ermes dat hyse hem wederom op het [pe]ert moeste beuren.² Ende reet daer met [vo]rdaen wes dat hy quam ontrent de [ca]veerne van Vernan, wiens knecht [he]ur by geval aldaer te gemoet quam, [de]n welcken van Palmerin terstondts [w]ederom ghesonden worde om zijnen [M8rb] meester hare comste te bootschappen ende hem te seggen dat hy heur aldaer in de speloncke verwachten soude.³

Als Vernan, die effen lach ende ruste, dit hoorde, richte hy zijn hooft op ende seyde: “Ghelooft sy God! Ic sal nu ten minsten noch eens sien de ghene om wiens liefde ick in aldus deerlicke lanckwijlige droefheyt leve. Ende indiense in hare geliefte van my te refuseeren volhart, soo

1. vous verrez qu'il en auiendra.

2. *Comme Palmerin, apres auoir conquis Valerique, la mena dans la cauerne, ou estoit Varnan son amy, et là les fiança. Chapitre LVII.*

DIt doncq' l'histoire, que celuy qui contestoit contre Palmerin estoit Hermes, que le Roy auoit enuoyé apres la Damoyse, qui estoit avec Frisol, pour luy faire rendre son chasteau, et l'un des amys de Palmerin. Et ce qui le faisoit parler si hardiment estoit, qu'il ne le cognoissoit pource qu'il auoit mis son armet en teste, deuant que la Damoyse eust acheué son cry. Et voyant Palmerin quele Cheualier ne s'en vouloit aller sans iouste, baissa sa lance, et vint d'une telle roydeur contre luy, qu'il le ietta des arçons si puissamment, qu'au choir il fut tout moulu et brisé, et luy sembla que dix mille estincelles luy sortoient de la teste. Palmerin passa outre, et dist à l'Escuyer d'Hermes, qu'il luy aydast à monter la Damoyse, autrement qu'il apresteroit de la viande pour toute sa vie. L'Escuyer descend et luy ayde, maudissant la Damoyse, l'heure de sa natiuité, et qui auoit si bien appris à fraper au Cheualier qui l'emportoit, luy disant mille iniures : dont il ne tenoit conte, ains la reconfortoit au possible disant : Certes, ma Damoyse, quant ie n'aurois de ma vie fait bien, que celuy que j'espere donner à vostre Varnan, mettant fin à ses peines et miserable vie, si est ce que tel acte merite quelque louange.

3. Et tant continuèrent leurs propos, que Valerique s'apaisa quelque peu, et arriuerent à l'entrée de la fosse du Cheualier.

salse deur 't selfste middel oock veroorsaecken dat ick so veel te geneuchelijcker sal eyndigen alle mijn lijden deses tegenwoordighen levens, om dat ick so veel te blijder inde presentie van de gene voor wien ick mijn leven alleene begeer op te offeren, sal gaen visiteeren de geesten in d'andere werelt."

Ende hierentusschen wilde Palmerin, so veele hem mogelijkck was, Valerike ooc vertroosten ende heur raden tot de minne van Vernan, segghende: "Joncvrouwe, als ghy rechtveerdelijcken weten wilt tot wat eynde mijne daeden strecken sonder u langher te houden aen een onbehoorlijcke gramschap, so verseeckere ic my dat ghy, mijn vriendinne, my niet meer berispen noch ondeuchdelick achten en sult. Ende om dat wy nu by de plaetse geraecken alwaer ghy vertroosten condt de erbermelijcke quellingen vanden alderghetrousten lief hebben die hedens daechs onder den ommeloop des hemels leeft, ende die, siende dat ghy gequelt wordt met zijne presentie, om uwe geneuchte niet te verhinderen maer veel eer u playsier te vermeerderen alhier gaen wonen is onder de wilde beesten by de hooge steenrotsen ende de eensame diepheden vande woeste dallen, daerom siet hier tegenwoordich, o jonckvrouwe Valerike, ende laet uwe barmherticheyt doch aenmercken in wat grouwelijcke plaetse ende erbermelijcke leven uwen alderghetrousten [M8va] dienaer Vernan om uwent wille converseert, ende ontfangt uwen slave voor uwen eeuwichen dienaer ende man!"

Maer Valerike als noch nieuwers op denckende noch yet wes anders voor ooghen hebbende als den doot van haren alderliefsten, verstoorde heur hierom in sulcker manieren, sonderlinge om 't simpel verhael vanden naem van Vernan, die sy meer hate als de doot selve, datse vermits onpatientie in een wijle tijts niet een woort spreekken en conde. Maer ten lesten, beweecht wordende deur een brandende gramschap, wronckse heur handen ende trock haer vlechten, antwoordende: "O ghy verrader, ghy moordenaer, hoe zijt ghy so stout ende hoomoedich van my te derven bidden voor eenen anderen schelm, aengesien ghy, als ick met mijnen eyghen oogen hebbe moeten sien, het leven ontnomen hebt vanden genen wiens doot ick, eylacy, al mijn leven moet beclagen? Wie heeft u, valschen roover, macht over mijn houwelijck ghegheven? Meyndy my met geweld te doen beminnen desen onghetrouwen? Daer in sal voorwaer u macht falieren, want ic noyt anders bevonden en sal worden als dootelicke

vyandt van u, roover, ende van uwen desperaten ongetrouwen Vernan, als dien te beminnen ic my veel liever wilde opofferen inde schaduwe van mijnen getrouwen vriend ende man. Maer indien ghy my met geweld forceert, so en moochdy doch de straffe Godts niet ontgaen noch mijnen wille daer mede bedwingen!”

Op welke woorden Palmerin geen acht en nam, maer volherde in zijn eerste propoost, meynende de jonckvrouwe alnoch te brenghen tot bermherticheydt van den bedruckten Vernan, maer hy won so veele als oft hy de baren van een onstuyre zee hadde willen effenen. Ende hierentusschen qua[M8vb]mense by de speloncke, alwaerse, van den peerde ghetreden zijnde, terstonts te ghemoete ghecomen worde van den ghetrouwen Vernan, die hem stracx wierp voor de voeten van zijn richtersse, in wiens macht hy 't achte te staen van hem ter doot te connen veroordeelen oft 't leven te schencken, ende met veele tranen, suchten ende droevighe manieren seyde hy: “Eylacy, eenige meestersse van mijn herte, en dunckt u niet dat het noch tijt is om my vergiffenisse te doen? Overdenckt doch eens oft de penitentie niet lang ende swaer genoeg en is om de sonde die onwetelick geschiet mach zijn? Ic bid u, neemt doch alhier acht op de vreuchde ende blijschappen die by my in u af wesen ghehanteert zijn om mijne groote ghetrouwicheyt, die noyt en sal connen vermindert worden tot so excellente jonckvrouwe als Valerike. Alleen bidde ic dat ghy u barmhertich ooge wilt slaen op dit, mijn erbermelic leven.”¹

1. Or estoit d'avanture Varnan sorty de sa case, pour prendre l'ær, qui fut tant esmeu voyant retourner Palmerin, *et* amener vne Damoyselle, qu'il ne sçauoit bonnement s'il dormoit, ou s'il veilloit. Si s'aprocha plus pres, à fin de sçauoir qui estoit la Damoyselle : mais cognoissant que c'estoit sa Valerique, fut si surpris d'une ioye indicible, qu'il fut plus d'un quart d'heure sans pouuoir proferer vne seule parole. Ceste extase vn peu rapaisée, d'une grande dexterité, *et* allegresse se ietta au col de sa Dame, *et* la tenant entre ses braz, disoit : Est il bien possible, ó Fortune, que maintenant par toy ie iouysse [v1r] d'un bien tant inesperé ? O mes yeux ! qui souliez ietter tant de larmes, combien vous aurez de felicité *contemplant* la beauté de vostre maistresse ! Mais se peut-il bien faire, qu'apres auoir esté tourmenté cruëlement, on puisse receuoir d'un mesme moyen, plaisir, soulas, *et* ioye extreme ? Arriere esmoy, arriere, deul, soucy, penser fascheux, pleur *et* toute melencolie. Allez ailleurs, *et* es plus barbares contrées de la terre faire vostre demeure, puis que ie recoy encores vne fois celle en qui gist *mon* heur, *et* tout mon *contentement*. O Cheualier tresfortuné (dist il à Palmerin) de quel guerdon pourrois ie satisfaire à la peine qu'avez prise pour moy, *et* par laquelle ie reçoÿ tant de bien ? Certes impossible est que ie la puisse recompenser, ores que vous aurois présenté tout ce qui est mien, *et* employé ma vie, corps, *et* esprit à vostre seruice. Mais Dieu vueille supléer à mon defaut,

Nochtans en wilde Valericke haer niet alleen gheweerdigen van hem niet een woort te antwoorden, maer en wilde hem oock niet aensien, dan keerde haer aensicht omme nae d'ander zijde. ¹ Waerom den armen Vernan voor haer op zijn knyen sittende, zijn tranen vermeerderde, zijn suchten verhefte ende met een bevende stemme, die met geweld scheen ghetoghen te worden uyt het alderdiepste van zijn herte, vervolchde hy zijn propoost ende seyde: “Eylacy mevrouwe, daer en is nauwelijcx so harden steenrotse die ick met mijn tranen niet en soude vermorwet hebben, maer och arm, uwe geliefte van my te refuseren neemt daer deur meerder wassinghe, gelijk de planten vande vochticheyt des waters heur voetsel nemen. Ende om dat het my dan

et (de sa grace) vous face autant heureux que vostre bonté *et* valeur enuers moy le meritent. Laissons ces propos, dist Palmerin, quand i'en aurois fait mille fois d'auantage, encores ne vous aurois-je moyenné que ce à quoy vn chacun Chrestien est obligé *et* tenu donner *et* aquerir à son proche : parquoy ie vo[u]s prie descendons en vostre chambre, de paour que ne soyons aperceuz de quelqu'un Aussi que ie suis tant pris de sommeil, que ie ne me puis tenir sur piedz. Tant estoit estonnée Valerique de se voir en vn lieu si estrange, *et* en la puissance de celuy qu'elle detestoit le plus, que son cueur triste, *et* de douleur trop passionné, n'eust sceu permettre à la bouche dire vn seul mot, fust pour iniure, ou louange. Toutesfois, apres auoir quelque peu reposé sur vn siege d'herbes *et* de ions entrelacez, que Varnan auoit fait dans sa vouste, Palmerin luy dist : Regardez, Dame Valerique, regardez en quel lieu, en quelle solitude, austerité, *et* aspreté de vie, viuoit vostre Varnan, *et* par vostre commandement ? Or puis que le temps *et* Fortune luy sont maintenant fauorables, ne vueillez par vne rigueur, ou desdain excéder leur mutabilité *et* malice. Considerez vn peu les maux qu'ilz a souffertz pour vous en ce lieu inhabitable, qui sont telz, que toutes les douceurs de ce monde ne les pourroient recompenser de la moindre partie. Ie vous prie, doncq', si auez eu quelque maltalent contre luy, qu'il soit oublié à ceste heure, *et* si par inauertance il a en luy (à vostre auis) quelque vice, que sa peine continuëlle, *et* grande loyauté en facent la satisfaction. Ce faisant le prendrez à mary, comme le plus entier *et* parfait amant d'Angleterre. Vous aussi, Seigneur Varnan, sans regarder à ce qu'auiez enduré, *et* à ses trop rigoureux refus, receuez la comme Dame *et* amy, *et* en tout honneur fiancez la par paroles de present : car puis que ie la vous ay amenée, ie ne veux point qu'il me soit reproché, qu'autrement l'ayez traitée que vostre femme *et* espouse. Ah ! Seigneur, respond le Cheualier, que de bon cueur i'acomplirois vostre vouloir, s'il plaisoit à ma Dame ! pource qu'en faisant tel commandement, i'aurois le comble de mes souhaitz *et* desirs.

1. Las ! vray Seigneur Dieu (s'escria Valerique regardant Palmerin) me faut il par vn tant meschant homme estre submise à vne telle extremité malheureuse, *et* contrainte prendre à mary celuy qui ne me plaist, *et* qui est le plus couard *et* failly Che[ui]ualier que ie sçache ? mesmes contre la volonté de mon pere, *et* par vn trahistre qui m'a vsé d'un tour le plus lasche, dont iamais homme se pourroit auiser ? Ia à Dieu ne plaise : i'ayme trop mieux eslire vne cruelle mort, que telle chose me soit reprochée.

onmogelijck is sonder uwe gratie langer te leven, so bid ick u seer ootmoedelick dat ghy my voor [N1ra] [a]lle mijne getrouwicheyt dese genade [d]och niet en wilt weygheren van desen [o]ngeluckigen minnaer uyt het leven te [h]elpen ende over my selfs de justitie te [d]oen van dat ick u, doch onwetelick, so [g]rootelijcx misdaen hebbe. Ontfanght, mijn alderliefste, ontfanght doch dese [w]illighe offerhande vanden genen die [g]oetwillichlijc ende in blijtscap sterft, [si]ende dat ghy playsier neemt inde uyt[st]ortinghe van zijnen bloede. Indien [g]hy 't niet doen en wilt om mijne ver[d]iensten, soo doet het doch om de liefde Gods, ende ick sal daer aen u ver[b]onden worden om zijne Goddelijcke Majesteyt in d'ander werelt te bidden [d]at ghy in vreuchde ende eeuwige blij[sc]hap meucht leven. Och, dat waer 't ge[n]e waer in ick alleene mijn volcommen [p]laysier soude connen scheppen.”¹

Ende [h]ier met tooch hy zijn rapier, 't welc hy [n]effens hem hadde legghen, uyt ende [p]resenteerde Valerike, daer van het ge[v]est settende de punte na zijn hert, maer [d]e jonckvrouwe viel teghen d'aerde, [sl]oech haer handen ende troc haer hayr, [l]uyde crijtende ende schreyende. Maer Vernan hief haer haestelijck wederom [o]p ende hem omkeerende, seyde hy met [e]en bevende stemme tot Palmerijn: “Och heer ridder, wat uytermaten groote [d]roefheyt is dit van te sien in een alsulc[k]en state de ghene die ick ter werelt het meeste beminne.” Ende hem wederomme [k]eerende tot Valerike, seyde hy: “Een ee[n]ich dinck maect mijnen doot soo veel [t]e miserabeler, mevrouwe, te weten [d]at ic sorge oft ghy na mijn overlijden met eenige wreetheyt om mijnent wille [so]ut mogen beschuldicht worden. Och, [o]ft ick verseeckert waer dat 't selve niet [e]n soude geschieden ende dat mijn lijden [n]och eens so swaer waer om dat 't selve [m]et de uytblasinghe van eenen soeten wint mijns lesten aessesms altemael seer [N1rb] haest sal eyndigen.” Daer nae

1. Ce dit, se prit à pleurer si profondement, qu'il sembloit que le corps luy deust fondre en larmes. Dont Varnan trop contristé, commença à se praindre, disant : Ah ! Cheualier, quel malheur, quelle douleur, de voir en telz termes celle que i'ay plus chere que moymesmes, *et* pour laquelle i'aymerois mieux mourir (s'il luy venoit à plaisir) que iouïr d'elle contre son vouloir ! Certes mon cueur ne viuroit la voyant en fascherie : parquoy vous la pourrez remener en la maison de son pere. Je suis assureé qu'elle ne sera si tost departie de deuant moy, que le triste esprit ne laisse ce corps tant aflagé : *et* lors pourra elle cognoistre, le vray *et* loyal amour que ie luy porte.

keerde hy zijn oogen ten hemelwaerts ende seyde: “Och Godt, wil haer soo veel vreuchde verleenen als ick om harent wil droefheyt lijde.”

Ende hier met bevinck hem also de vrese van eenen tegenwoordigen doot dat hy geheel uyt sy selven ter aerden neder viel sonder eenich lit meer te verroeren, waerom Palmerijn meynde dat hy gepasseert ware geweest ende keerde hem tot Valerike, seggende: “Ic sweer u by God, ghy valsche vrouwe, dat ick mijnen goeden wille t’uwaerts verandert heb in een furieuse gramschap, daer met ic u sal betoonen u ongelijc ende de al te groote eere die men u aengedaen heeft!” Maer siende dat Vernan wederom by quam, seyde hy: “Indien ghy wijs zijt, so verandert uwe opinie of ic sal u lichaem in so veel stucken houwen als ghy desen ridder menich lijden aendoet. Siet, ic stel u te voren de doot of de liefde. Kiest wat u belijft!”¹

Als Valerike dese resolutie hoorde, fronseldese haer voorhoofd, knersten op de tanden ende houdende haer vuysten toegesloten, antwoordese stoutmoedelic: “Waerom verbeyt ghy so lange van my te doen comen int geselschap van mijnen alderliefsten man? Doet al wat ghy wilt. Ick sal veel volstandigher zijn int lijden vande doot als ghy hertneckich zijt in uwe wreede boosheyt!” Ende haer oogen opslaende, seydesse: “O God, waerom lijt Uwe rechtveerdicheyt dat dese moordenaers ende roovers my, arme joncvrouwe, alsulck lijden aen doen?”

Waer over Palmerijn, siende dese uytermaten groote wreetheyt ende denckende wederom in zijne fantasie of zijn alderliefste Polinarde noch eens met gelijcke gramschap soude moghen ontsteecken, als oock deurt groote metlijden tot Vernan alsoo beweecht worde dat hy deur groote flauwicheyt hem op d’aerde neder most stellen. Ende hierentusschen vervolchde de [N1va] jonckvrouwe heur gramschap ende clachte aldus: “Meendy dat uwe tranen my also betooveren connen, o Vernan, dat ick daer deur gheloooven soude uwe gheveynstheyt? Neen! Noch het fenijnige honich van u noch de

1. Palmerin, voyant l’obstination de Valerique luy dist : Par Dieu, Damoyselle, ie croy qu’en tout le monde n’y a vne plus cruelle *et* desloyale femme que vous estes : assurez-vous que s’il me faut rendre la peine de vous remener en la maison de voz p[a]rents, que ie leur scauray dire telle chose, dont toute vostre vie vous repentirez. A vray dire, Varnan se met plus qu’en son deuoir, *et* vous ne le voulez cognoistre : *et* ie vous monstreray maintenant (faignant mettre la main à son epée) que meritent les ingrates dont estes la premiere :

hoveerdige dreyghementen van desen roover en sullen my daer toe niet brengen.” Ende hier met heur handen clanckende, begonstse wederom aldus te clagen: “Och, mijn miserie is groot, van dat ick gevallen ben in de handen van mijnen aldergrootsten vyant Vernan, die ic meerder haet toedrage als hy zijne liefde tegens my geveynsen can. Maer vliet nu van my, alle ydele gedachten, op dat ic alleene bidde om de vergiffenisse mijner sonden. Comt o Doot! Verbittert u teghens dese ongeluckige persone, die niet en soeckt als uwen fenijnigen pijl om te vlieden haren vyant. Och ellendich herte, bedroeft van alle hope, hout op van meer te wenschen na eenige werelts vreuchde, maer stelt u begeerte tot de reyse nae d’ander werelt om aldaer te ontfangen den genen die om de getrouwicheyt van my zijn leden ellendichlic verloren heeft!”

Ende hier met wort sy sulcken droevigen gelaet toonende ende so seer schreyende dat Palmerijn ende Vernans dienaer deur compassie bedwongen worden haer daer inne geselschap te houden. Nochtans en hieldense niet op van haer te vermanen tot medelijden van den ellendigen minnaer, die soo haest als hy wederom een weynich tot sy selven hadde geweest ende siende wort de uytermaten groote droefheyt van zijn alderliefste vyant, op nieuwes wederomme, soo deur medelijden tot haer als deur zijn eyghen verdriet, also beweucht wort dat zijn ziele de geesten uyt alle de litmaten by een vergaderden ende die deden trecken rontsom hare principale woonstede, zijn bedructe herte, waer over alle de buytenste deelen van zijn lichaem so cout, stijf ende bleeck bleven als den genen daer van den geest geheelicken uyte lichamelicke gevanckenisse verlost is. ’t Welck Palmerijns medelijden also grootelijcx dede verstercken tot den ridder als hy zijn toornicheyt vermeerde tot de jonckvrouwe, seggende: “Och God, hoe ist mogelijk dat int herte van een teere jonckvrouwe alsulcke wreetheyt can logeeren?!” Maer opspringende seyde hy: “En denckt niet, ghy wreede wolvinnne, dat mijn tranen gestort zijn om eenich met lijden van u, want ick sal u leven niet meer sparen als ghy ghenade wilt doen desen ellendighen ridder, die daer op d’aerde leyt en sterft om uwent wille.” Ende hier met tooch hy als Ajax furieus zijn sweert uyt ende ginck nae Valerike, segghende: “Ghy onbermhertighe tygerinne, beveelt God u ziele!”

Waer over de joncvrouwe, siende het wreet besluyt van haren doot, so hart alsse mochte bestonde te roepen om hulpe, maer ’t was te

vergheefs, want dese woeste plaetse en kenden geene andere
 geselschap als de gene die in hare presentie waren met de wilde
 beesten, waeromme sy haer resolveerde te sterven ende seyde: “O
 mijnen getrouwen man, die leeft mette geesten vande oprechte
 minnaers, ontfanckt doch blijdelick in uwe presentie de gene die om
 hare liefde t’uwaerts met volstandicheydt te croonen haer
 goetwillichlicken opoffert inden doot, die ic onnooselick,” seyde sy,
 haren hals voor Palmerijn, om die by hem te beter te mogen
 afgehouden worden, lanc uytstekende, “ontfang van uwen wreeden
 tyran. Ghy beul ende moordenaer, versaet uwe gulsige begheert met
 mijn bloet. Beneersticht, seg ic, beneersticht over u de wrake vanden
 genen die ick mijn ziele bevele!”

Om welcke woorden Palmerijn, siende haer hert hoe langher hoe
 herder ver[N2ra][h]erden, de patientie verloor ende ontstac [in] een
 alsulcke gramschap dat hy zijn ogen sloot ende zijn sweert verhefte,
 mey[n]ende haer int midsen van een te slaen, maer den dienaer
 vanden beswijmden minnaer riep met luyder stemme om [g]enade,
 hiel hem den arm ende schutte den [sl]ach. Dan ten soude niet
 geholpen hebben [e]n hadde Vernans bedruete herte niet [d]eur een
 sonderlinghe gratie Gods in [di]t selfste oogenblick zijne geesten
 wede[r]om deur alle de deelen des lichaems [v]erspreyt, so dat hy
 siende int werc stel[le]n ’t verlies van zijn beminde Valerike, [h]em
 verstercte ende niet tegenstaende [z]ijne groote swacheyt couragieus
 als [ee]n leeuw op spronc, vallende Palme[i]jn om den hals, ende
 seyde: “Och heer ridder, deur een al te groote vrient[sc]hap die ghy tot
 my draecht, soudy my [ee]n lijden veroorsaecken, daerom mijn [zi]ele
 noch sou moeten droevich zijn nae mijnen doot, indien ghy
 ombrocht de [ge]ne om de welcke te salveeren ick met [vr]euchde
 duysent levens wilde verliesen [in]diense in mijnder macht waren.
 Och, [’t] waer beter dat ic niet geboren en ware [al]s sulcken
 excellenten persone verloren [so]ude worden om my, ongeluckich
 mensch. [N]ochtans beken ick seer wel dat uwen [go]eden wille
 nergens uyt en spruyt als [u]yt de al te groote affectie die ghy als [m]ijn
 getrouwen vrient tot my draecht, [wa]er van ick, al leefde ick hondert
 jaer, [’t] minste deel niet ghenoechsaem en can [v]ergelden. Maer
 indien ghy my eewelic [u]wen volcomen dienaer ende slave ma[ke]n
 wilt, so bid ic u,” seyde hy, op zijn knien [v]allende ende zijn handen
 vouwende, “seer oot[m]oedelic dat ghy, mijn heere, dese, mijn

[be]minde alderexcellenste joncvrouwe, [se]eckerlic ende sonder perijckel wederom [ge]leyden wilt ter plaetse daer ghyse he[n]en gehaelt hebt.” Ende hem keerende tot [V]alerike seyde hy: “Alderweerdichste [N2rb] joncvrouwe, voor den lesten adieu bid ick God dat ghy in ruste ende volcomen geneuchte meucht leven, terwijlden desen, uwen eewigen getrouwen Vernan, inwoonder sal zijn van dese wildernisse om aldaer voor ’t lijden dat ick u tegenwoordich tot mijn groot leetwesen aen gedaen heb rechtveerdige verdiende penitentie te doen tot dat ic verlost sal worden van alle dese wereltlijcke miserie.”

Welck leste gebedt meer machts hadde over Valerike als alle zijne voorgaende diensten ende getrouwicheyt, want hy en hadde daer van ’t leste woort nauwelicx uitgesproken of sy dede van haer gesichte de verblindinge des gramschaps, vermorde haer verhart hert, aenmerckte de stantafticheyt van haren getrouwen minnaer ende viel hem om den hals, seggende: “Och mijn heere, ick hope dat uwe verlossinge albereets een beginsel sal zijn vande blijtschap van mijnen gheest, die alnu een aldergrootste soeticheyt vint inden genen daerse stracx de aldermeeste bitterheyt in smaecte. Daerom siet hier voor uwe voeten uwe slave, u ootmoedelic biddende om de vergiffenisse van een onvergevelicke misdaet, daer met ic indiscretelick misbruyct heb uwe groote patientie.”

Als den ridder Valerike met sulcken blijden gelaet in zijne armen sach vallen, meynde zijn hert van grooter blyschap uyt zijnen lijve te springen, ende bleef deur groote verwonderinghe een wijl tijts sonder spraec bycans onbewegelijc sitten. Maer na dat hy zijnen geest versekert hadde van dit een warachtige sake ende geen visioen te zijn, verhefte hy zijn stemme ende seyde: “Vliet van my alle ancxt, verdriet, twijffel, sorge, droevighe ghedachten, suchten, karmen, weenen ende alle melancolie. Gaet hen voort inde alderwilste plaetsen ende woeste contreyen des aertrijcx u wooninge maken. Neemt de vlucht Desperaetheyt, want siet Blijtschap ende [N2va] Vreuchde, uwe vyanden hebben d’overhant vercregen. Och God, wat grooter vreuchde en playsier is dit, na een wreet torment te ontfangen alsulcke vertroostinge. Mijn oogen, nu wordy te recht gerecompenseert van al uwe uytgestorte tranen, nu ghy noch eens in blijtschap meucht aenschouwen de schoonheyt van uwe vriendinne, vrouwe ende gebiedersse.”

“Niet u regierdersse, maer uwe eeuwige dienaresse,” antwoorde Valerike, “hope ick te zijn danck zy inder eeuwicheydt desen goeden ridder die my met geweld heeft doen bekennen uwe twee perfecte deuchden: d’eene van volstandich ende d’ander van sachtmoedicheydt, waer mede ghy heden uwe meeste vyandinne uwe groote vrindinne gemaect hebt.”¹

“Heer ridder,” seyde Vernan, “hoe sal ic u sulcx opt recht mogen vergelden? Voorwaer ’t is my onmogelijck. Niettemin presenteer ic u in een teycken van mijnen goeden wille mijn leven, lichaem ende geest, ende bid God dat Hy met Zijne barmherticheydt vervullen wil mijn onvermogentheydt, ende u so geluckich make als uwe deucht tegens my verdient!”

“Laet varen dese proposten,” antwoorde Palmerijn, “want ick en heb niet meer gedaen als ic een yederen te doen schuldich soude kennen. Daerom laet ons niet hanteren als alle vreuchde ende playsier.”

Ende om sulcx perfect te maken volbrochten dese twee minnaers in groter vreuchden heur houwelijck deur tegenwoordige gelofte in presentie vande twee getuygen Palmerijn ende den dienaer van Vernan, die met zijn alderliefste de cleyne reste des daechs in alle geneuchelicke t’samencoutinge overbrochte.² Maer so haest als de nacht gecomen was, beholp hem een ygelijc ’t beste dat hy mocht in de speloncke, alwaer dese twee gelieven den anderen so wel geselschap hielden dat Valerike verclaerde noyt so geneuchelicken nacht in eenich hoverdich paleys [N2vb] ondervonden te hebben alsse opt mossen beddeken van Vernan vreuchde gepasseert hadde, om datse haren minnaer tot verscheyden reysen dede ondervinden de delicaetheyt van den smaec der spijse, niet als die de leckerheydt deur de sausen soecken, maer als de gene die langen tijt van spijse ende dranc geweest

1. Valerique eut crainte de sa colere, *et* qu’il ne descourist ses amours passées : à ceste cause se ietant à ses piedz, le pria humblement auoir pitié d’elle, *et* qu’elle luy obeïroit en tout. Car, disoit elle, puis qu’il plaist à Dieu que ie sois venu en la puissance de celuy, qui pour m’aymer tant loyaument a suporté par si longtemps tant de calamitez, ie deürois estre estimée brute si ie ne le cognoissois : parquoy ie veux estre son espouse, *et* luy en donner la foy en vostre main. O meschante creature *et* plus legere que la paille ! voyez seigneurs, que ce que la vertu n’a peu faire, crainte d’vn seul raport le contraint.

2. Lors Palmerin tout ioyeux de telle response, la releua doucement d’vne main, *et* Varnan de l’autre, les espousant par promesses qu’ilz firent l’vn à l’autre. Puis se retira en vn des coins de la chambre, ou il s’endormit.

zijnde, grootelic hongert ende dorst. Maer so verre sommige verdrietige jaloersen twijffelden of Valerike haren dootgebleven minnaer, die haer meynde te roven, daer te voren ooc geschoncken hadde de bloeme die Vernan int seker meynde gepluct te hebben, sulcke sotte haer selven quelders en weet ic anders niet te antwoorden dan dat syder so veel in haren hof had staen dat Vernan veel eer 't plucken verdriete als hem de bloemen gebraken.

Ende den morgen gecomen zijnde, presenteedense den anderen heure diensten ende dancseggingen overmits Palmerijn zijnen wech reet, ende Vernan met zijnen dienaer ende Valerike reysden na de casteelen van heure ouderen, die overmits heure comste sulcke blijerschap schepten dat ghy deur de overpeysinge van dien, so verre u eenige droefheyt quelt, u van de selve so ghy wilt meucht verlossen, ende indien u mage oock gefaxeert wort met eenige ledige sieckte, die genesen met de vervulling van de ghedachten der delicate spijsediemen aldaer opte bruyloft nutte. Doch so dat niet helpen en wil, so voecht u mede aen een wel bereyde tafel, indien ghy daer van sulcke swaricheyt niet ghesalveert en wort, so despereert vryelijck van alle remedien. ¹

1. Ce pendant Varnan prit Valerique entre ses bras, *et* par doux *et* amoureux propos la sceut si bien rapaiser, que ce qu'il auoit tousiours estimé estre fantosme, *et* ne pouuoir voir, sceut si bien trouuer en vn vray corps, *et* avec tel contentement d'esprit, qu'il s'estimoit le plus heureux Cheualier du monde : en sorte que deuant le reueil de Palmerin, il essaya par plusieurs fois, combien est acceptable le don de pitié amoureuse d'une Dame vers son amy. Palmerin, estant esueillé s'en voulut partir : mais par l'importunité des deux nouveaux contens fut contraint seiourner plus qu'il ne pensoit. Or fut leur amour plus grande, qu'onques n'auoit esté leur haine, tellement qu'apres auoir seiourné trois mois dans la caue, avec le bon traitement que leur faisoit le Nain, s'en retournerent en l'un des chasteaux de Varnan, *et* là firent la paix avec le triste pere de Valerique. Finablement, apres auoir vescu long temps en bonne amytié, terminerent heureusement leurs iours.